

Павло Гай-Нижник

ІДЕОЛОГІЯ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ
КОНСЕРВАТИВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ
(З ОГЛЯДУ НА ПРОГРАМОВІ ЗАСАДИ УНКП ТА УКП)

У статті аналізуються ідеологічні засади політичних програм Української національної консервативної партії та Української консервативної партії.

Ключові слова: консерватизм, неоконсерватизм, політична партія, партійна ідеологія, УНКП, УКП.

Pavlo Hai-Nyzhnyk. Ideology of modern Ukrainian conservative political parties (taking into account programmatic principles of UNCP and UCP). The article analyzes the ideological background of political programs of the Ukrainian National Conservative Party and the Ukrainian Conservative Party.

Keywords: conservatism, neoconservatism, a political party, party ideology, UNCP, UCP.

«Первородним гріхом українців

єсть ідейний хаос в політиці і брак організаційної дисципліни».
В.Липинський

Попри широкий спектр та різноманіття політичних партій та ідеологій у сучасній Україні, консервативна виразно представлена, принаймні у назві, лише у двох вітчизняних діючих партіях – Українській національній консервативній партії (УНКП) та Українській консервативній партії (УКП). Здавалося б, їхня ідеологія, враховуючи здебільшого традиціоналістський характер українського суспільства, мала б зайняти свою відносно міцну/сталу нішу як у громадській свідомості, так і в політичному житті країни, а отже, й суттєво впливати на державотворчі процеси в Україні.

Проте й досі ці партії, як і їхні програмові засади, майже невідомі серед народу. Фактично виборець часто-густо навіть і знає про існування цих політичних сил. Як наслідок, український консерватизм як суспільно-політичний напрям, як світоглядна ідеологія практично не присутній (про впливовість тут взагалі й годі згадувати) у свідомості населення. Досить нагадати, що кожна з вищезазначених партій лише по одному разу за весь час свого існування взяла участь у виборчих перегонах до законодавчо-представницького органу країни і, одразу ж зауважу, вкрай невдало.

Так, УНКП, що була заснована 27 червня 1992 р.* (zareєстрована Міністерством юстиції України 30 жовтня 1992 р. [1]), лише у 2006 р. спробувала потрапити до Верховної Ради України, до того ж не самотужки, а у складі виборчого блоку «Патріоти України». В підсумку блок зазнав нищівної поразки – за нього проголосували лише 12 тис. 027 осіб (0,04% виборців).

УКП, що була створена значно пізніше – 22 грудня 2004 р.** (zareєстрована Мін'юстом України 25 березня 2005 р. [1]), вже майже за рік (також у 2006 р.) взяла участь у виборчих перегонах, проте також практично не була помічена громадянами, які віддали за нею лише 25 тис.

---

* Українська національна консервативна партія (УНКП) утворилася на установчому з'їзді 27 червня 1992 р. у Києві внаслідок об'єднання Української народно-демократичної партії (УНДП) та Української національної партії (УНП).

** Установчий з'їзд Української консервативної партії (УКП) відбувся 22 грудня 2004 р. у Києві в культурно-просвітницькому центрі Міжрегіональної академії управління персоналом.

123 голоси (0,09% виборців; найбільшу прихильність партія завоювала на Закарпатті та у м. Києві (по 0,22%).

З того часу обидві партії майже не виявляли політичної активності й досі залишаються незнаними не лише серед широких народних мас, але, очевидно, для своїх потенційних прибічників. Побічно сприяла цьому (попри фінансовий аспект та специфічні правила української політичної дійсності) й пасивна діяльність партійних активів та скупий ідеологічний багаж. Фактично консервативну думку в Україні (власне, її історичний спадок) досліджують й намагаються поширити лише науковці, зокрема й ті, що об'єднані у Всеукраїнській громадській організації «Союз гетьманців-державників» (СГД), одним із співзасновників якої мені випала честь бути, а також поодинокі інтелектуали. Проте увесь цей процес закутий, як правило, у вузьке академічно-викладацьке коло та обмежується не лише нечисленними накладками згаданих праць, але й часовою хронологією (надбанням минулого). Навіть видатні твори ідеолога українського консерватизму В. Липинського, що вийшли з-під його пера в першій чверті ХХ ст., практично недоступні широкому загалові. Крім того, новітня світова та вітчизняна дійсність, вимоги, які висуває сьогодення перед нацією, державою та й кожним окремо взятим українцем, вимагають еволюції й консервативної думки відповідно до викликів сучасності.

Тим не менш, вищезгадані політичні партії (УНКП та УКП), що позиціонують себе як відверто консервативні, внаслідок як об'єктивних, так і суб'єктивних причин уже виробили власні програми, декларації тощо, в яких й мають бути присутніми їхні ідеологічні засади. Логічно, що ідеологія ця має бути консервативною (або ж неоконсервативною).

Перш за все, слід зазначити, що УКП з 2004 по 2005 рр. очолював Г. Щокін, який був і головним ідеологом партії. До колективного керівного ж кола партії (президії Національної Ради УКП) увійшли: М. Дробноход (перший заступник голови УКП), Ю. Бондар, В. Ісаков, В. Короткій, М. Котляр, В. Шовкошитний, В. Бебик, М. Дробноход, І. Слісаренко, Р. Щокін, Г. Щокін, М. Головатий. У 2005 р. лідером УКП став М. Сенченко, який очолює партію й дотепер. Основним же полем діяльності та фінансовим опертям УКП стала Міжрегіональна академія управління персоналом (МАУП) та її структури [2]. Головними пресовими органами – газета

«Український вибір» та часописи МАУП «Персонал» та «Персонал-плюс».

Першим головою УНКП був Г. Приходько, якого згодом замінив Ю. Восковнюк. Головними ідеологами партії були члени Комітету Ради УКП В. Родіонов, Г. Приходько та М. Продум, а друкованим органом – часопис «Український час». 6 квітня 1996 р. на черговій Раді УНКП головою партії було обрано О. Соскіна – директора Інституту трансформації суспільства. Тоді ж було перебрано керівний склад УНКП – Комітет партії, до складу якого увійшли О. Соскін (голова УНКП), А. Матвійчук (дружина О. Соскіна), І. Вовк (кум О. Соскіна), Н. Матвійчук (донька О. Соскіна) [3]. Крім того у Статуті УНКП щодо умов виключення з лав партії, між інших, з'явилася й така, що особа може бути позбавлена членства в УНКП «на основі рішення Комітету УНКП або рішення Голови УНКП» (тобто самого О. Соскіна) [4]. Таким чином, партія опинилася у руках однієї родини. Від 3 жовтня 1996 р. друкованим органом партії стала газета «Національна фортеця».

На сьогодні обидві партії (УНКП та УКП) представляють свої погляди у програмах, що були прийняті 7–8 років тому: Програма УНКП (Нова редакція) була затверджена на раді (з'їзді) партії 22 березня 2003 р. [5]; Програма УКП – Установчим з'їздом партії 22 грудня 2004 р. [6; 7]. Принагідно зауважу, що Консервативна партія Великобританії, наприклад, немає однієї незмінної програми, а натомість виробляє оновлену відповідно до соціально-політичних змін у країні та світі; як правило, партійна програма знаходить вираження у передвиборчих маніфестах, які складаються з програмних положень консерваторів на наступних виборах.

Як не дивно, але у всьому тексті програми УНКП жодного разу не згадано, що ідеологією партії є, власне, консерватизм. Натомість, уже з першого рядка зазначається, що «історичний досвід усього людства переконливо свідчить, що альтернативи демократичному устрою суспільства немає», а відтак із прийняттям 1996 р. Конституції «наша держава встала на шлях цивілізованого національно-демократичного розвитку». Про демократію зазначається й у підрозділі про мету, завдання та пріоритетні напрями діяльності УНКП, а саме: що основною метою партії є сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, участь у виборах та інших політичних заходах, а стратегічною метою – «побу-

дова Української Самостійної Соборної Національної Демократичної Держави, яка базується на християнських цінностях» [5]. УНКП вказує, що майбутнє України бачить в розбудові політичної системи на основі громадянського суспільства, що є основою правової держави, при якій забезпечуються найбільші успіхи в матеріальному й духовному розвитку нації, поважається особиста свобода громадян.

Утім, сучасний новий консерватизм (неоконсерватизм) давно не сповідує такі ідеалістичні погляди на демократію. Сучасні консерватори проти того, щоб визнавати метою суспільного розвитку свободу особистості. На їхню думку, суспільна мета постає як єдність інтересів держави та нації. Воля більшості не може бути останньою інстанцією, не можна абсолютизувати громадську думку, адже в сучасних державах її цілеспрямовано формують, нею маніпулюють. Оскільки сучасне суспільство плюралістичне й охоплює багато культур, то єдиної громадської думки бути не може. Кожен обстоює власну позицію, від чого страждає нація, держава. Неоконсерватори – прихильники елітарної демократії – вважають, що партійна демократія за умов постійної боротьби за владу призводить до того, що громадяни стають неслухняними, розбещеними. Не заперечуючи таких норм політичного консенсусу, як свобода, правова держава, федералізм, вони виступають за політичну централізацію, проголошують концепцію «обмеженої» демократії.

Не варто щодо цього апелювати й до класиків українського консерватизму. Так, характеризуючи «демократію», В. Липинський вказував, що державна влада в її умовах або ж потрапляє безпосередньо до рук «багатіїв-плутократів», або до рук винайнятих ними політиків-професіоналів з-поміж інтелігенції. Як наслідок – державна влада стає зряддям реалізації не народних, а приватних інтересів окремих осіб чи угруповань. Розмежування ж в умовах демократії політичних партій позбавляє їх відчуття політичної відповідальності, а необмежений демократичний індивідуалізм підриває в суспільстві основи дисципліни і правопорядку. Одним із прикладів такої «демократії» В. Липинський вважав Українську Народну Республіку.

Разом з тим, слід зауважити, що ідеологія УНКП до 1990-х рр., до очолення партії О. Соскіним, суттєво відрізнялася від тих засад, які сповідаються нею тепер. На відміну від теперішньої УНКП, партія, наприклад, зразка 1995 р.

виразно заявляла про свої консервативні засади, в тому числі щодо погляду на демократію. Так, один з ідеологів тогочасної УНКП В. Родіонов зазначає: «Українські національні консерватори не сприймають демократію понад політичною системою. Надлишковій демократії властиве порушення рівноваги між владою і свободою на користь останньої. Необмежений демократичний індивідуалізм підкопує в суспільстві основи дисципліни та правопорядку, розхитуючи підвалини держави, сіє хаос і породжує анархію» [8, с. 5]. Розвиваючи тему партійної ідеології, він пояснює: «В період становлення державності, після періоду колоніальної залежності і в умовах соціальної ущербності Нації, історично оправданою стає монархія (з забезпеченням найвищого вираження державності в монархові і при величчї правлячого Дому на ґрунті недоторканності привілеїв), але Україна не має жодного претендента і національної аристократії, що не дозволяє утворити апарат такої держави. Тому Українські Національні Консерватори репрезентують консервативно-республіканський рух» [8, с. 5].

Тут яскраво простежується вплив на лідерів УНКП 1990-х рр. ідей В. Липинського, зокрема його праці «Листи до братів-хліборобів». Це підтверджується й тим, що під час очолення УНКП М. Продумом партія прагне переформатуватися у структуру орденського типу (на подоби до Українського союзу хліборобів-демократів (УСХД) чи Братства українських класократів-монархістів В. Липинського), свого роду клуб «традиціоналістів» на кшталт західних «Фонтанкрім», «Товариства Гвідо фон Ліста», «Хучін унд Мунін» та ін. [9–14]. Лідери УНКП М. Продум та Г. Приходько захоплюються ідеями «консервативної революції» 1920-х рр. (якравим представником її у ті часи був, зокрема, засновник «Червненого клубу», батько младоконсерваторів Мюллер ван ден Брук). На шпальтах «Українського часу» друкуються статті, в яких М. Продум говорить про концепцію циклічного розвитку України, його посилення часто звертаються до давньоіндійської міфології, що також відповідає захопленням містицизмом західноєвропейських традиціоналістів 1920-х рр. І врешті УНКП висуває ідею «нації золотих комірців», тобто побудову України на засадах ієрархічності та шанування традицій. Проте з приходом до головування в партії О. Соскіна УНКП поступово перетворюється на типову

національно-ліберальну партію, залишаючи у своїй назві слово «консервативна».

Щодо УКП, то ця партія у своїх програмних документах неодноразово наголошує, що її ідеологією є саме національний консерватизм, додаючи, що саме він є «ідеологічним типом українського суспільного розвитку». Як відомо, національним консерватизмом є політичний термін, що використовується для опису варіації консерватизму, який концентрується здебільшого на національних інтересах і який, як правило, має традиційні соціальні та етичні погляди. В європейському контексті він більш схильний до євроскептицизму, ніж стандартний консерватизм, що не підтримує відкрито націоналістичний чи ультраправий підхід. Багато з націонал-консерваторів є соціал-консерваторами й виступають за обмеження імміграції в Європу.

Тут доречно згадати й про В. Липинського, який вважав, що особливістю і позитивним елементом національного консерватизму була ідея політичної інтеграції як засобу творення незалежної національної держави. Нація для нього – це всі громадяни держави. Націоналізм В. Липинського зводиться до того, що українці відрізняються від інших народів лише своєю політичною інтеграцією. Інтегровані на ґрунті етнокультури і національної самосвідомості, вони повинні згуртувати всі народи в одне ціле. Поряд з цим важливою складовою його національного консерватизму можна вважати ставлення до ідеології, яку він виводить із народних традицій та звичаїв, зокрема з державного досвіду гетьмансько-козацьких часів, високої етичної культури хліборобської спільноти, вважаючи її рушійною силою національного відродження України.

Поряд із «демократією» В. Липинський відкриває й «охлократію». До держав «охлократичного» типу він відносить революційні диктатури, фашизм, більшовизм та ін. Для цієї системи характерне зосередження політичної й духовної влади в одних руках. Під духовною владою він розуміє не лише церковну в її традиційному розумінні, а й ідеологічну в сучасному розумінні, коли глава держави є водночас пророком і непогрішимим інтерпретатором офіційної ідеологічної доктрини. Особливістю «охлократії» є, на його думку, те, що вона в минулому складалася з кочівників, а в новітні часи – з декласованих елементів. За такого державного устрою панівною стає монолітна військово-бюрократична ланка, яка легко маніпулює юрбою.

Найприйнятнішою для України В. Липинський вважав «клясократію» – форму державного устрою, яка відзначається рівновагою між владою і свободою, між силами консерватизму і прогресу. В основу такого устрою повинна бути покладена правова, «законом обмежена і законом обмежуюча» конституційна монархія. На чолі держави має бути монарх (гетьман), влада якого передається в спадок і є легітимною. Пропонуючи монархічний устрій, він заперечує демократію як метод організації нації, але не заперечує її як свободу. У його монархічній системі громадяни наділені свободою економічної, культурної та політичної самодіяльності, але ця свобода обмежена авторитетом сильної і стабільної влади. «Клясократія» в його розумінні є гармонійною політичною співдружністю хліборобського класу як консервативної опори держави з іншими класами. Лише ця співдружність здатна, на думку В. Липинського, забезпечити державотворення й організацію української нації.

Зазначені сучасні українські консервативні партії (УНКП та УКП) не задекларували подібних поглядів, але однак єдині в унітарності української державності, її соборності та збереження української мови як єдиної державної. При цьому УКП виступає за повернення в суспільно-політичне життя ідеології українського консерватизму на основі традицій і морально-правових засад українського козацтва, пріоритетності засад української культури. УКП переконана: «Українська держава зобов'язана дбати про відродження й розвиток української нації – сукупності усього населення, всіх етносів, які проживають у межах держави й об'єднуються за допомогою юридичних інституцій, прав громадянства, які мають духовну потребу жити разом і спільно рухатися до визначеної мети, покладаючи в основу розвитку цінності культури титульної нації» [6; 7].

УКП заявляє також, що вона розуміє реалізацію української національної ідеї «як здійснення права українського народу на створення соціального ладу, який гармонізував би інтереси індивідуума та соціальних груп на принципах ідеології українського консерватизму, ставки на культуру титульної нації у всіх сферах діяльності суспільства» [6; 7]. УКП в порядку, що не суперечить чинному законодавству, виступає за пріоритет представників українського етносу в усіх владних структурах. При цьому УКП пояснює своє бачення державної моделі України: «Найпритаманнішою ук-

раїнцям моделлю влади є гетьманська держава, яка поєднує управлінську ефективність і систему суспільного контролю над владою: наразі Президент (Гетьман) України повинен бути єдиним главою виконавчої влади, повністю відповідальним за роботу уряду і всіх інших виконавчих структур, які діють на підставі верховенства закону, незаперечного пріоритету національних інтересів і духовно-моральних засад організації суспільства. Президент (Гетьман) України особисто відповідає за стан справ у всій державі власним майном і свободою. Водночас партія виступає за розширення повноважень громад, місцевого самоврядування, в тому числі козацького» [6; 7]. Відтак у цьому УКП є близькою до основних течій консерватизму – традиціоналістської й патерналістської, які виступають на захист сильної влади й держави, вбачаючи в них засіб забезпечення традицій, національної своєрідності.

УНКП, щоправда, також задекларувала, що прагне сприяти «поверненню індивідові, сім'ї і суспільству патерналістської функції», а незалежна держава повинна стати умовою та інструментом захисту національних інтересів, але при цьому виступає за втілення в життя соціально-економічної моделі народного капіталізму, перетворення економічної системи із суцільно державної на переважно приватну, оскільки вона є основою найефективнішого на сьогодні способу виробництва та формування в Україні середнього класу шляхом розвитку вітчизняного середнього та малого бізнесу. УНКП виступає за розбудову політичної системи на основі громадянського суспільства, що є основою правової держави, при якій забезпечуються найбільші успіхи в матеріальному й духовному розвитку нації, поважається особиста свобода громадян. УНКП переконана, що пріоритетним напрямом державної політики України має бути підтримка розвитку місцевого самоврядування. Держава мусить усебічно підтримувати ініціативи міст, спрямовані на вирішення проблем місцевого самоврядування і побудову демократичного громадянського суспільства, а усім громадянам України, незалежно від національності, необхідно забезпечити рівні політичні та соціальні права.

УНКП вважає, що потрібно створити ефективну й оптимально структуровану армію й необхідно відмінити обов'язкову військову службу та перейти до формування армії на основі професійно-добровільного контрактного принципу.

УКП також виступає за професійно-добровільну армію, проте з широким залученням, в установленому чинним законодавством порядку, до самооборони козацьких об'єднань.

У державній політиці, на думку УНКП, мають превалювати національно-патріотичні інтереси: необхідно запровадити такі умови надання українського громадянства, як присяга на вірність Україні; перевірка знань державної мови, історії та Конституції України; 10 років проживання на українській території, а для осіб українського походження, які бажають повернутися в Україну, гарантувати позачергове надання громадянства; право на утворення національно-культурних автономій у місцях компактного проживання єдиної національності мають представники всіх етнічних груп. УНКП відкидає геноцид, етноцид та інші форми насильства над іншими націями та етнічними групами [5].

Європейські консерватори виступають за право власності. У економічних питаннях вони зазвичай ліберали, погляди яких виходять із класичного лібералізму А. Сміта. Дехто із консерваторів прагне до модифікованого вільного ринку, наприклад, до американської системи, ордолібералізму або національної системи Ф. Ліста. Ці погляди відрізняються від суворого *laissez-faire* тим, що у них державі відводиться роль підтримувати конкуренцію, водночас захищаючи національні інтереси, національне суспільство та ідентичність.

Основою економічного розвитку України, метою якого є забезпечення гідного рівня життя всім громадянам України, на думку УНКП, може бути лише державний суверенітет, ринкова економіка та недоторканність приватної власності. При цьому має бути сформована потужна національна буржуазія, а ефективний розвиток економіки України можливий лише за умови впровадження у життя соціально-економічної моделі народного капіталізму, яка передбачає: поширення дії об'єктивних законів ринку на діяльність усіх економічних структур; перевагу приватної власності над іншими формами власності; формування потужного середнього класу, який повинен становити не менше 65% громадян України; усіяку підтримку розвитку малого та середнього бізнесу; конкуренцію як основного стимулюючого принципу функціонування будь-якої системи; визнання індивідуальної праці та особистого інтересу людини за найсильніші спонукальні мотиви життєдіяльності будь-якої системи. Разом з тим, УНКП стверджує, що розбудова вільної ринкової сис-

теми має відбуватися шляхом роздержавлення (приватизації) власності та формування потужного середнього класу – станового хребта суспільства. У державній власності повинні залишатися лише стратегічно важливі для Української держави підприємства, а державна машина має бути виведена з більшої частини суспільно-економічного життя.

Є в програмі УНКП й інші протиріччя. Так, УНКП вважає, що Українська держава на час формування конкурентоспроможності нації мусить взяти на себе її економічний захист, «що означає сприяння розвиткові вітчизняних приватних підприємств, захист їх від економічної агресії іноземних корпорацій». І разом з тим, «впевнена, що лише та країна зможе утвердитися в III тисячолітті, яка вміє створювати сприятливі умови для залучення світового капіталу» [5]. При цьому УНКП прагне застосовувати в життя і дійсно радикальні економічні реформи, які здатні вивести нашу країну на європейський шлях розвитку.

УКП вважає, що розподіл власності повинен здійснюватися за її різними формами (державною, колективною, індивідуальною) з орієнтацією на пріоритетність прав суспільства, виступає проти приватизації стратегічних галузей (оборонних підприємств, енергетики, водопостачання тощо, діяльність яких може призвести до загрози національній безпеці), за раціональне використання можливостей природно-ресурсного потенціалу України та переваг її геополітичного розташування як центру комунікаційних зв'язків між Сходом і Заходом, Північчю й Півднем. Партія виступає за припинення пограбування національних трудових ресурсів і перетворення України на сировинний придаток інших країн. В Україні має бути державний контроль і управління природними ресурсами. Партія виступає за створення державного природно-ресурсного фонду, статок якого забезпечуватиме потреби (передусім соціальні) усіх громадян України, а не лише окремих груп чи кланів, за державний контроль та управління природними ресурсами як матеріальної бази існування суспільства. Всі природні ресурси повинні бути передані під опіку Державного природно-ресурсного фонду України.

УКП виступає за уникнення політики подвійних стандартів у наданні соціальних послуг, за формування справжньої української еліти, яка вболіває за свій народ і гідно відстоює його національні інтереси; підтримує всебічний розви-

ток малого і середнього підприємництва в Україні як основи динамічного розвитку й стабільності національного виробництва. Партія обстоює державну програму кредитування для започаткування малого бізнесу і підтримує проведення реформ в аграрному секторі, забезпечення селянам права вільного вибору форм господарювання, за широке впровадження у виробничі відносини на селі моделі реального співвласництва, а також проти приватизації землі іноземними громадянами [6; 7].

УНКП у своїй програмі виступає за те, аби кожний громадянин України отримав земельний сертифікат на володіння земельною ділянкою, а на кожного працюючого громадянина в банківській установі відкривався б індивідуальний депозитний пенсійно-соціальний рахунок. Щомісяця на нього мало б нараховуватися 10% заробітної плати працівника. Для уникнення монополізації з боку приватних українських чи іноземних компаній на ринках України мають бути прийняті ефективні антимонопольні закони, що передбачають відстоювання передусім національних інтересів нашої держави. Що ж до соціальної політики УНКП, то партія заперечує втручання держави в особисте життя громадян. А отже, на її думку, необхідно: ліквідувати систему індивідуальних ідентифікаційних номерів, які сьогодні надаються всім громадянам України, а також всі електронні досьє на них; зупинити дію Закону України «Про внесення змін і доповнень до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за ухилення від сплати податків». УНКП виступає за зміну підходів до формування витратної частини бюджету, де насамперед мають виділятися кошти на освіту, охорону здоров'я, культуру, науку, соціальне забезпечення громадян. УНКП вважає за доцільне запровадження системи дешевих кредитів для особистого будівництва, створення малих і середніх підприємств, купівлі споживчих товарів тощо.

Європейські ж неоконсерватори критикують лібералів, які, на їхню думку, завдали суспільству великої шкоди, сподіваючись, що свобода ринкових відносин стане економічними, соціальними й політичними важелями розвитку. Наріжним каменем соціальної політики сучасні консерватори вважають заохочення особистих досягнень, ініціативи. Соціальний захист у державі повинен поширюватися лише на тих, хто не має змоги працювати. Неоконсервативна свідомість

непримиренна до споживацтва. Кожен крок у бік соціальної справедливості сучасні консерватори розглядають як зрівнялівку, послаблення свободи. Коли громадянин сподівається, що держава мусить забезпечити йому комфортне існування, знімаючи чинники ризику, це протиприродно і небезпечно для держави. Адже суспільство розвивається за рахунок ініціативи й відповідальності. Природним, на їхню думку, є те, що в суспільстві існують слабкі (аутсайтери) і сильні особистості [15–20].

Помітне місце в конструкціях сучасних консерваторів посідають проблеми свободи, рівності, влади, держави, демократії. Більшість консерваторів вважає себе захисниками прав людини і головних принципів демократії. Не заперечуючи плюралістичну демократію, вони висловлюються за критичний підхід до неї, визнаючи взаємозв'язок між капіталізмом і демократією. Значна частина консерваторів ставить на перше місце суспільство, яке, на їхню думку, значно ширше від уряду, історично, етично й логічно вище за конкретного індивіда. У другій половині ХХ ст. традиційний консерватизм вступив у суперечність із тенденціями суспільного розвитку, що зумовило його трансформацію в неоконсерватизм.

Неоконсерватори наголошують, що суспільство – складна органічна цілісність, а його частини настільки взаємопов'язані, що зміна однієї з них підриває стабільність усього суспільства. У суспільно-політичній сфері не можна діяти за планом або згідно з соціальною теорією. Треба спиратися передусім на досвід. Суспільство вдосконалюється поступово за внутрішніми законами, закоріненими в минулому. Вирішальне значення, на думку сучасних консерваторів, мають звичаї, вподобання, традиції народу. Головним критерієм суспільного розвитку представники цього ідеологічного напрямку вважають зміну звичок, традицій і характеру людей. Сучасні консерватори наголошують, що розвиток суспільства мусить бути безпечним як для окремої людини, так і для всього суспільного організму. Важливого значення в удосконаленні суспільства сучасні консерватори надають моральному вдосконаленню людини.

Стабільність – головна умова утвердження істотної цінності орієнтації на людину. Звідси – необхідність протистояти згубному процесу визволення людини від інституціонального обґрунтованого порядку, істотна риса та державний

авторитет. Встановлення такого порядку, коли, базуючись на лояльності громадян, вимагається захист державного суверенітету. Держава повинна бути сильною, здатною чітко відображати політичну волю людей. Важливою рисою є також принцип волі, спроможність здійснювати індивідуальну й суспільну ініціативу в межах правових норм. Влада не може бути підпорядкована якійсь функціональній меті соціальної справедливості, рівності, волі тощо.

Традиціоналістський консерватизм представлений патерналістським крилом в англійському торизмі та французькому голлізмі, німецькими правими консерваторами й частиною соціал-консерваторів Німеччини. Для прихильників цієї течії характерні більші, порівняно з новими правими, акценти на традиціях і релігії. Але якщо в Європі вони роблять ставку на християнство, то нові праві у США – на модерністські «електронні» церкви. Європейські нові праві взагалі відмовляються від іудейських і християнських традицій і виступають за відродження язичництва. А неоконсерватори є прихильниками ліберальних церков.

Вітчизняні консервативні партії близькі до таких постулатів, надто до європейських. УКП оголошує себе колективним носієм ідеології національного консерватизму, що ґрунтується на українській національній ідеї, яка полягає у збереженні традиційних духовних цінностей, захисті національного буття, його історії і культури, відстоюванні національної релігії, держави, родини та власності. Життя ж українців має базуватися на основі побудови національної, демократичної, духовно і економічно розвиненої, соціальної, правової, соборної держави – досконалого інструменту управління. УКП вважає, що для України традиційно основою світогляду народу, а отже, і сучасної української державної влади мають бути християнські цінності. Ідеологічним типом українського суспільного розвитку, вважає партія, є ідеологія національного консерватизму, що ґрунтується на традиційній християнській моралі, духовних цінностях і засадах патріотизму, національної єдності, міцності шлюбно-сімейних відносин, на верховенстві закону, свідомому виборі історичної національної долі. Партія категорично виступає проти зовнішнього втручання і використання національного інформаційного простору й домагатиметься, щоб інформаційний простір України використовувався на забезпечення інформаційних, духовних потреб українського народу. УКП проти дезінтеграції

української нації за регіональними, конфесійними, мовними та іншими ознаками. Партія обстоює визнання на міжнародному рівні Голодомору 1932–1933 рр. в Україні спланованим геноцидом проти всього українського народу.

УКП «на законних засадах» домагається впровадження в суспільне життя морально-правових засад, заснованих на традиційно-культурних цінностях української титульної нації, виступає за розвиток нації на основі міцних шлюбно-сімейних відносин, патріотизму, збереження довкілля, відданості духовним ідеалам, а також визначення пріоритетності науки, культури й освіти. Партія домагається поступового перетворення України на експортера інтелектуальних послуг, країни університетів, яка керується національною духовно орієнтованою елітою, а також повноцінного функціонування української мови, яка є духовним стрижнем розвитку титульної нації: «Чия мова – того й держава. Немає рідної мови – немає держави!».

УКП проти введення поняття «політична нація», за яким, як зазначається у програмі партії, прихована відсутність провідної ролі в державі титульної нації, її культури, традицій тощо. Партійці переконані, що подолання хаосу і відновлення соціального порядку починається з відновлення порядку в душах і головах людей, а тому для еліти нової епохи домінуючими повинні стати духовні цінності українського народу. УКП прагне того, щоб кожен займав свою суспільну нішу відповідно до здібностей, за рівність усіх перед законом, за розвиток соціального партнерства на основі українського національного солідаризму. Партія домагатиметься повернення у суспільно-політичну свідомість і широке використання у виховній роботі традицій і морально-правових норм українського козацтва і виступає за формування у кожного громадянина України відданості національним ідеалам і традиціям, високої духовності й активної громадянської позиції. Крім того, УКП за законодавче відновлення граfi «національність» у паспортах українських громадян і за скасування введеного ідентифікаційного коду для кожного громадянина. Партія сприяє відродженню українського козацтва як масового громадсько-патріотичного руху, а козацької ідеї як основи національно-патріотичного виховання молоді. Таким чином, УКП відстоює утвердження соціального оптимізму у світогляді молоді, здорового способу життя, створення козацьких, патріотичних молодіжних об'єднань,

створення умов для реалізації творчого потенціалу обдарованої молоді, розвиток туризму, фізкультури та спорту. Партія вбачає своїм обов'язком впровадження моделі національної культурної політики, яка гарантуватиме високий рівень державної і громадської підтримки для національної спадщини, культури й мистецтв, а основними принципами такої політики у сфері культури повинно стати, передусім, створення єдиного національного культурного простору, захист цього простору від негативних впливів ззовні [6; 7].

У свою чергу, УНКП вважає за необхідне повернення історичних назв, перейменування міст, у назвах яких закарбувалася тоталітарна епоха. Для осіб, які претендують на статус державного службовця, потрібно ввести обов'язкову перевірку знань державної мови, історії та Конституції України. Партія виступає за вироблення та реалізацію національних програм з питань охорони сім'ї, материнства та дитинства, заохочення народжуваності, зниження рівня смертності. УНКП прагне визнання та утвердження традиційних християнських цінностей, національної історичної спадщини, традицій, культури, етики. Виступає за відродження традиційно високої ролі жінки в українському суспільстві, усунення відкритих і прихованих форм дискримінації жінок, а українські громадяни, які народилися в 1928–1945 рр., повинні мати статус учасників ВВВ з відповідними соціальними гарантіями, передбаченими законодавством [5].

Що стосується церковного питання, то УКП проголошує захист свободи совісті й виступає за зростання консолідуючої ролі Церкви у духовному оздоровленні української нації, за відновлення Української Помісної Православної Церкви на засадах самоврядування [6; 7]. У презентації УКП в 2005 р. її тогочасний голова Г. Щокін додав: «Світоглядно-концептуальною владою для сучасної України – найбільшої в світі Православної Держави – може бути тільки християнська доктрина, побудована на світлій Нагорній Проповіді Ісуса Христа. Природним продовженням такої світоглядної влади є український консерватизм» [21].

У свою чергу, УНКП також орієнтується на християнські цінності. Партія переконана, що Україна не зможе стати повноцінною державою доти, доки не матиме єдиної незалежної Української Помісної Православної Церкви на чолі з Українським Патріархом у Києві. УНКП дотримується позиції, що нетрадиційні для української нації церкви мають

виступати лише як представництва іноземних церков. Секти, які спрямовують свою діяльність на руйнування людської душі та сімейних цінностей, не повинні мати місця в Україні. При цьому викликає здивування твердження, що «протестантизм породив капіталізм XVI–XVII ст., католицизм – капіталізм XIX–XX ст. Настала черга православ'я породити народний капіталізм XXI ст.» [5].

З цього приводу дивує небажання сучасних консервативних партій (власне як УКП, так і УНКП) усвідомити dokonані історичні закономірності розвитку національної Церкви в Україні і сьогоднішні реалії. Йдеться про ставлення до Греко-Католицької Церкви, яку сповідує п'ята частина українців. Не слід забувати, що ця Церква – національна, має досить давні коріння в Україні, є невід'ємною частиною її духовного світу та ества. Хочеться нагадати, що консервативні політики в еміграції ще в середині XX ст. усвідомили важливість обох українських Церков для держави (УАПЦ – УГКЦ), що офіційно було заявлено, зокрема, Союзом гетьманців-державників на чолі з Гетьманичем Данилом Скоропадським. Такі засади Гетьманського руху свідчать, що від часів існування Гетьманату 1918 р. на чолі з П. Скоропадським і протягом усього повоєнного часу провідники гетьманської ідеї залишилися щодо справ віри на сповідуваних ними консервативних позиціях: невід'єдність Церкви від держави, автокефальність УПЦ, традиціоналізм у визнанні провідної віри. Разом з тим відбулася еволюція до глибших і міцніших національно-державницьких позицій у церковному питанні: визнання провідною не лише православної, як за Гетьманату 1918 р., а й греко-католицької віри, підтримання ідеї їхнього воз'єднання в майбутньому та взаємопошани у сьогоднішній часі як засіб і шлях об'єднання нації, соборності держави та інше. Консерватори стали у своїх поглядах більш орієнтованими не на політичну кон'юктуру, а на погляди віруючих (прагнення донести ідею воз'єднання УПЦ й УГКЦ до українського народу) [22]. Їхній підхід до Церкви став практичнішим – у розумінні того, що релігійний розкол розхитує не лише Церкву, а й українську громаду, прагнення поставити під державний контроль діяльність релігійних сект, узяти дійову участь у відродженні Церкви. Відтак, нині є нагальна потреба враховувати досвід розвитку українського консерватизму, якого уже набула ця ідеологія за минулі часи (і не лише в релігійних питаннях).

Безумовно, будь-які консерватори завжди є партріотами та націоналістами. УНКП вважає, що націоналізм є процесом політичної самореалізації народу і властивий тією чи іншою мірою всім націям. Водночас ця партія заявляє, що культивує український націоналізм без приниження національної гідності інших мешканців України. Крім того, УНКП виступає за те, щоб «держава визнала ОУН-УПА, яка вела справедливу, героїчну і священну боротьбу за свободу та незалежність своєї Батьківщини, воюючою стороною, а учасники національно-визвольної боротьби були прирівняні у правах до ветеранів Великої Вітчизняної війни, забезпечені високими пенсіями, офіційно удостоєні почесей» [5]. Разом з тим, лідер УНКП О. Соскін 2 лютого 2010 р., засуджуючи надання Президентом В. Ющенком С. Бандері звання Героя України, назвав провідника ОУН(р) «Каїном». О. Соскін, зокрема, заявив, що С. Бандера є винним «у розколі українського національного руху напередодні страшної Другої світової війни двох імперій: фашистської на чолі з Гітлером та радянської на чолі із Сталіним. Бандера і його група розпочали братовбивчу війну в середині ОУН і здійснила низку брутальних вбивств своїх побратимів – тих, хто створювали ОУН та були її лідерами» [23]. О. Соскін також вважає, що С. Бандера був одним з тих, хто сприяв розпаленню війни між українською та польськими націями, фактично перенісши її на рівень фізичних розправ з мирним населенням. Присвоєння звання Героя України С. Бандері, заявив лідер УНКП, викликає подив як у Польщі, так і в Україні, а дії В. Ющенка ніби-то послаблюють єдність українського народу і сприяють його міжнародній ізоляції. При цьому О. Соскін під своєю заявою не підписався як голова УНКП, а лише як директор Інституту трансформації суспільства. Дивна позиція лідера національної консервативної партії, яка, до того ж, неприховано відображає пропольські симпатії.

Перший же голова УКП Г. Щокін, презентуючи 2005 р. цю нещодавно зареєстровану партію, заявив, що УКП виступає за здоровий націоналізм, етнізм і патріотизм, який базується на любові до Бога та Батьківщини і боротьбі проти расизму, шовінізму, фашизму, сіонізму, які сповідують ненависть до інших Божих творінь [24]. При цьому притаманний консерватизму націоналізм розуміється як патріотизм, активна життєва позиція кожного громадянина України [25,

с. 13]. Серед своїх основних принципів УКП вбачає українську етнократію, за якої всі гілки і рівні державної влади належать представникам титульної української нації (не менш як 80%) з одночасним пропорційним залученням представників національних меншин. А отже, вважає, що етносоціальну структуру українського суспільства треба відновити на всіх щаблях «соціальної піраміди», як і запис про національність у паспортах і свідоцтвах про народження громадян нашої держави [26]. Водночас, в ідеології УКП присутнє питання зміцнення відносин та солідарності країн слов'янського та православного світу та виразний антисемітизм [25, с. 8; 27].

Важливе місце у програмах двох зазначених консервативних партій (УНКП та УКП) займає їхнє бачення зовнішньої політики України. В цьому контексті позиція УКП більш відповідає консервативним постулатам, аніж УНКП, яка більш схильна до ліберальних зовнішньополітичних напрямів. Так, УКП наполягає на недопущенні в міжнародних стосунках утворення наддержавних інституцій, на недопущенні військово-технічної залежності Збройних сил України від військово-промислового комплексу Росії, базування в Україні Чорноморського флоту Росії. УКП виступає за позаблоковий статус Української держави. Разом з цим партія підтримує участь України у побудові нової системи європейської та світової безпеки.

У сфері зовнішньої політики пріоритетом для УКП є утвердження орієнтації України на європейські цінності, здійснення реальних партнерських, взаємовигідних стосунків з європейськими політичними та економічними структурами, з одночасним розвитком добросусідських відносин з Росією та іншими країнами світу. Партія розглядає як важливе завдання створення та впровадження ґрунтовної Концепції зовнішньої політики, орієнтованої на забезпечення національних інтересів, покликаної дати адекватні відповіді на глобалізаційні виклики. При цьому УКП вбачає своїм завданням відстоювання національних інтересів, орієнтацію на духовно близьких партнерів, протистояння разом з ними різним проявам антикультури та намаганням встановити світове панування з одного центру. Водночас, виступаючи за розвиток усебічного співробітництва та взаємовигідних відносин України з державами-сусідами, УКП є противником утворених в європейському та євразійському регіонах над-

державних утворень. Разом з цим партія підтримує розвиток співпраці, взаємодії України з українською діаспорою і на Заході, і на Сході [6; 7].

Натомість УНКП вбачає пріоритетними напрямками своєї діяльності в: розробці конкретних форм реалізації євроатлантичної моделі народного капіталізму; формуванні практичних кроків щодо входження України до НАТО та набуття нею статусу асоційованого члена Європейського Союзу; розробленні моделі Балто-Чорноморського економічного альянсу, ядром якого повинні стати країни трикутника Україна – Польща – Німеччина; виробленні механізмів реального наповнення українсько-російських відносин за принципом мирного співіснування. УНКП дотримується позиції, що Україна не повинна бути членом СНД. Згідно з програмою партії, Україна має виробити параметри і впроваджувати в країні євроатлантичну модель розвитку та набутти статусу асоційованого члена Європейського Союзу, в якому її партнерами мають бути передусім центральноєвропейські держави та країни Балтії, а також Німеччина, Франція, Італія. На кордонах з Росією і Білоруссю слід створити зони вільної торгівлі, маючи за мету перетворити Україну на величезну інфраструктурну торгову базу, «перевалочну» між Європою та Азією, а також між Північчю та Півднем. На кордонах України з її західними сусідами також доцільно формувати вільні торгові зони. УНКП домагатиметься виведення з України іноземних (очевидно – російських) військ і виступає за вступ України до НАТО [5].

Отже, можна зробити висновок, що ідеологія УКП здебільшого відповідає принципам націоналістичного консерватизму, а УНКП – практично злилася з ліберальною. Проте обидві ці партії є надто пасивними в політичному житті країни, а їхні сьгоднішні програми потребують змін до потреб сучасності. Неоконсерватизм в Україні поки що так і не сформувався на ідеологічно-теоретичній основі, а політиків-консерваторів, які б усвідомлювали глибинну суть та багатомірність консерватизму, а тим паче могли б виробити оновлену його концепцію до потреб і викликів новітніх та прийдешніх української дійсності та загальносвітових перетворень – поки що немає.

Таким чином нові політичні умови, суспільний лад, новий соціально-демографічний стан країни та нова структури-

зація її населення, новітня форма економічних рушіїв, плінність духовності, глобалізаційні процеси та достеменно інший ритм життя і його зміни, що відбулися й відбуватимуться за нового століття, вимагають і новітнього розвитку, збагачення консерватизму. В тому числі й політичного. І саме над цими викликами мали б і мають замислюватися політики-консерватори та партійні ідеологи, власне, кожної політичної сили. Очевидно, що сучасному українському політичному консерватизму ще належить перейнятися як боротьбою за власну нішу у серцях, розумі та душах свого народу, так і проблемою власної еволюції.

1. Офіційний сайт Міністерства юстиції України: Реєстр політичних партій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/parties>.
2. Українська Консервативна партія та її структури // Персонал. – 2005. – 14–20 лютого. – № 7.
3. Українська Національна Консервативна партія (Офіційний сайт): Про УНКП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uncp.soskin.info/?ch=1&fl=about>.
4. Українська Національна Консервативна партія (Офіційний сайт): Членство в УНКП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uncp.soskin.info/?ch=1&fl=vstup>.
5. Українська Національна Консервативна партія (Офіційний сайт): Програма УНКП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uncp.soskin.info/?ch=1&fl=platforma>.
6. Програма Української Консервативної партії // Персонал. – 2005. – № 5.
7. Програма Української Консервативної партії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrvybir.com/index.php?go=Content&id=3>.
8. Родіонов В. Ідейно-теоретичні засади українського національного консерватизму // Український час. – 1995. – № 2.
9. Boehm, Max Hildebert. Das eigenständige Volk. – Göttingen, 1932; Boehm, Max Hildebert. Der Bürger im Kreuzfeuer. – Göttingen, 1933.
10. Boehm, Max Hildebert. Der Bürger im Kreuzfeuer. – Göttingen, 1933.
11. Freyer, Hans. Der Staat. – Leipzig, 1925.
12. Повель Л., Бержье Ж. Утро магов. – М.: Вече, 2005.
13. Spengler, Oswald. Der Untergang des Abendlandes. – München (zuerst 1918/1972), 1973.
14. Spengler, Oswald. Politische Schriften. – München, 1932.

15. Stefan Breuer. Die «Konservative Revolution» – Kritik eines Mythos // Politische Vierteljahresschrift. – 1990. – Jahrgang 31. – Heft 4.
16. Griffen, Roger (ed). «The Legal Basis of the Total State» – by Carl Schmitt. Fascism. – New York: Oxford University Press, 1995.
17. Дугин А. Философия политики. – М.: Арктогея, 2004.
18. Alter, Peter. Nationalismus. – Frankfurt, 1985.
19. Gerstenberger, Heide. Der revolutionäre Konservatismus. – Berlin, 1969.
20. Schwarz, Hans-Peter. Der konservative Anarchist. Politik und Zeitkriuk Ernst Јngers. – Freiburg, 1962.
21. Українська Консервативна партія: основні принципи // Персонал. – 2005. – 14–20 лютого. – № 7.
22. Гай-Нижник П. П. Позиція Гетьманського руху після Другої світової війни щодо становища Церкви в майбутній Українській Державі // Друга міжнародна науково-практична конференція «Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті. Українська діаспора у світовій цивілізації»: Тези доповідей: 18–20 червня 2008 р., м. Львів. – Ль.: Поліграфічний центр видавництва Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – С.184–186.
23. Українська Національна Консервативна партія (Офіційний сайт): Навіщо Ющенко дав звання Героя України Степану Бандері? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uncp.soskin.info/material.php?pokaz=2863>.
24. Українська Консервативна партія: основні принципи // Персонал. – 2005. – 14–20 лютого. – № 7.
25. Концепція стратегії розвитку України у ХХІ столітті: консервативна модель / Авт. кол.: Г. В. Щокін (кер.), О.В.Бабкіна, В.М. Бебик та ін. – К.: МАУП, 2003.
26. Щокін Г. Основні принципи Української Консервативної партії // Персонал. – 2005. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.personal.in.ua/article.php?id=32>.
27. Щекин Г. Славянство: его место и роль в европейской истории: Докл. на Междунар. науч. конф. «Славянский мир в условиях глобализации», 3–7 дек. 2003 г., София, Болгария. – К.: МАУП, 2004.